

RIIGIKOGU

IV koosseis.

IV istungjärk.

62. koosolek.

23. mail 1930.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine ja muutmine.
2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
3. Komisjonide täiendavad valimised.
4. Tulumaksu seaduse täiendamise seadus — E. Kingu ettepanek.
5. Eesti-Prantsuse vahelise nootide vahetuse teel sõlmitud Prantsuse konjaki ja armanjaki saadetistelt Eestisse sisseveol nõutava puhtus- ja päritolutunnistuse kohta käiva kokkuleppe kinnitamise seadus — I lugemisel.
6. Välisteenistuse seadus — III lugemisel.
7. Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioniseaduse § 21 muutmise seadus — I lugemisel.
8. Ajutise veneaegiste pensionäride toetamise seaduse § 11 muutmise seadus — I lugemisel.
9. Laevade kokkupõrgete seadus — III lugemisel.
10. Laevade päästmise ning neile abiandmise ja uppunud ning randunud varade seadus — III lugemisel.
11. Tolliseadustiku §§ 90, 92—94 muutmise seadus — III lugemisel.
12. Maanteede seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Koosoleku avab teine abiesimees **R. Penno** kell 17.15 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

1. Päevakorra täiendamine ja muutmine.

C. Schilling'i (sks-r) ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised; Välistminister J. Lattik'u ettepanekul paigutatakse päevakorras 3. punktiks 5. punkt — välisteenistuse seadus — III lugemisel ning jäetakse päevakorrast välja 9. punkt — isikutõestamise ja liikumise seadus — II lugemisel.

2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:
1. Londonis 1929. a. sõlmitud maailma postikonventsiooni ja kokkulepete kinnita-

mise seaduse üldkomisjoni, seisukohavõtmiseks väliskomisjoni;

2. Eesti-Türgi kaubandus- ja laevanduslepingu kinnitamise seaduse rahaasjanduse komisjoni, seisukohavõtmiseks väliskomisjoni;

3. Oslos 3. aprillil 1930. a. allakirjutatud Eesti Vabariigi ja Norra Kuningriigi vahelise kurjategijate väljaandmise ja kriminaalasjus kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seaduse üldkomisjoni, seisukohavõtmiseks väliskomisjoni;

4. avalikkude algkoolide seaduse haridusekomisjoni;

5. maal asuvate liikumata varanduste maksu seaduse muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni;

6. teraviljaseaduse rahaasjanduse komisjoni;

7. põllumajanduslikkude kinnisvarade kaitse seaduse üldkomisjoni, seisukohavõtmiseks maakomisjoni;

8. tolliseadustiku muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni;

9. kiirsõidu-ujuvabinõude seaduse üldkomisjoni;

10. perekonnanimede muutmise seaduse üldkomisjoni;

11. apteegi õpilaste haridusliku tsensi ja praktika aja kohta antud määruse muutmise seaduse haridusekomisjoni;

12. kaubandusametite, ladude ja kontoorite teenijate normaalpuhkeaja kindlustamise seaduse muutmise seaduse sotsiaalkomisjoni;

13. sõjaväeosade ja -asutiste alla võetud ruumide üüritabeli maksvuse pikendamise seaduse sotsiaalkomisjoni.

3. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:

maakomisjoni C. Schilling'i asemele M. Vesterblom (sks-r);

haridusekomisjoni C. Schilling'i asemele M. Vesterblom (sks-r).

4. Tulumaksu seaduse täiendamise seadus — E. Kingu ettepanek.

E. Kingu (stp) ettepanekul antakse seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni.

5. Eesti-Prantsuse vahelise nootide vahetuse teel sõlmitud Prantsuse konjaki ja armanjaki saadetistelt Eestisse sisseveol nõutava puhtus- ja päritolutunnistuse kohta käiva kokkuleppe kinnitamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Sikkar: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eesti-Prantsuse vahelise nootide vahetuse teel sõlmitud Prantsuse konjaki ja armanjaki saadetistelt Eestisse sisseveol nõutava puhtus- ja päritolutunnistuse kohta käiva kokkuleppe kinnitamise seadus on esitatud Vabariigi Valitsuse poolt põhjusel, et 15. märtsil 1929 allakirjutatud Eesti-Prantsuse kaubanduse konventsioon näeb ette, et Prantsuse konjakid ja armanjakid selleks, et kasutada sisseveol Eestisse madalamat tolli, peavad varustatud olema Prantsuse ametlike laboratooriumide poolt väljaantud tunnistustega, mis tõendavad nende puhtust ja nende õigust regionaalsele päritolu nimetusele. Kuna nende tunnistuste muretsemine sünnitab erilisi raskusi, siis on Prantsuse valitsus pööranud meie valitsuse poole ettepanekuga, et siin selle asemel, et nõuda neid ametlike laboratooriumide tunnistusi, võetaks vastu tunnistused, mis on välja antud Prantsuse kaudsete maksude valitsuse poolt.

Need tunnistused on vastu võetud ka teiste riikide poolt, ja Prantsuse valitsus valvab ise selle järele, et need ained saaksid puhtalt valmistatud. Sellepärast on Vabariigi Valitsus nimetatud ettepanekuga ühinenud ja käesoleva seaduseelnõu esitanud.

Rahaasjanduse komisjon, käesolevat seaduseelnõu läbi vaadates, on Vabariigi Valitsuse ettepanekuga ühinenud, seepärast rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

6. Välisteenistuse seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Tupits.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

7. Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioniseaduse § 21 muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja L. Johanson.

Sotsiaalkomisjoni kaasaruandja P. Järve.

Aruandja L. Johanson: Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioniseaduse põhjal makstakse neile pension kuuväsi ette. Paljud maavalitsused on pööranud ministeeriumi poole palvega, et ühe kuu asemel makstaks pensioni 3 kuu viisi. Valitsus esitas vastava seaduseelnõu Riigikogule. Rahaasjanduse komisjon leidis tarvilikuks valitsuse ettepanekut muuta selles mõttes, et ei makstaks 1½ kuu viisi ette ja 1½ kuu viisi tagantjärele, vaid 3 kuu viisi ette, juba sellepärast, et seda seadust ühtlustada kaitseväelaste pensioniseadusega ning riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioniseadusega. Valitsus ühines rahaasjanduse komisjoni parandusega, ja rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Kaasarauandja P. Järve: Sotsiaalkomisjon ühines rahaasjanduse komisjoni motiividega, ja sotsiaalkomisjoni nimel panen ette,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta rahaasjanduse komisjoni poolt esitatud redaktsioonis.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

8. Ajutise veneaegiste pensionäride toetamise seaduse § 11 muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja L. Johanson.

Sotsiaalkomisjoni kaasaruandja P. Järve.

Aruandja L. Johanson: Käesolev seadus sisaldab samasuguseid muudatusi samasugustel motiividel, nagu eelminegi. Teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Kaasarauandja P. Järve: Sotsiaalkomisjon ühines ka selle seaduse juures rahaasjanduse komisjoni seisukohaga ja võttis seaduse vastu redaktsioonis, missuguse rahaasjanduse komisjon ette pani.

A. Kärner (stp): Käesoleva seaduse arutamise puhul huvitab mind küsimus, mida mõtleb valitsus ette võtta veneaegiste pensionäride olukorra parandamiseks. Praegu on esitatud ainult § 11 muutmise, mis ka muidugi tarvilik on muuta, et toetuse väljaandmist paremini korraldada. Aga terve veneaegsete pensionäride ja ilmasõja invaliidide küsimus on täitsa tähele panemata jäetud. Kõigile teistele pensionäridele

on vastu tulnud, nagu kaitseväelaste, riigiteenijate ja samuti ka vabadusesõjalaste pensione on elukalliduse tõttu tõstetud, aga ilmasõja invaliidid ja teised veneaegsed pensionärid on täiesti kahe silma vahele jäetud.

Mineval sügisel esitati Riigikogule seaduseelnõu, mis nende seisukorda tahtis parandada. See seaduseelnõu seisab aga kuskil. Lugesime ajalehest, et olevat antud alamkomisjoni, aga mis temaga seal tehti, ei tea. Valitsus ei ole sõnagi lausunud, kas ta mõtleb invaliidide olukorda parandada. Iga rahvaesindaja peab väga hästi teadma, missugune on nende õnnetute inimeste seisukord, kes ilmasõjas oma tervise kaotanud. Karkudelkäijaid on maal küllalt, ühe-käega või ühejalaga inimesi, kes saavad 10 krooni kuus toetust. Selle toetusega äraelamine on arusaadavalt otse võimatu, pealegi kui inimene peab kõrvalist abi palkama. Kui see seaduseelnõu, mis esitati sügisel sotsialistide poolt, on ehk vastuvõtmata mõnes küsimuses, siis ometi oleks võinud kaaluda seda küsimust ja oleks ehk kuidagi leitud võimalus, parandada nende inimeste seisukorda, vähemalt nende, kes on tõesti raskes, väljapääsematus seisukorras.

Vigastatud sõjameeste kongressidel on igal suvel seda küsimust arutatud. Kongressile tuleb inimesi kaugetest maakondadest kahe karguga, lootes kongressi kaudu mõjuda valitsuse ringkondade peale, et nende olukorda parandataks. Seni on see olnud hüüdjärgi hääleks kõrbes. On antud märgukirje, kuid see ei ole andnud senini mingisuguseid tagajärgi. Viimasel kongressil avaldati lootust, et vigastatud sõjameeste olukord paraneb, sest üks erakond lubas oma valimise proklamatsioonides parandada vaeste väikeste inimeste olukorda, muu seas ka vigastatud sõjameeste pensioni tõsta. Kõneldi, et nüüd on Riigivanem ise sellest erakonnast, ja lootus olukorra paranemiseks on suur.

Ei ole teada, kas mõtleb Riigivanem nimetatud seaduseelnõu kaalumisele võtta või mitte. Kuhu see on seisma jäänud, kas lausahtli või kuskile mujale?

Neil põhjustel palun valitsuselt seletust, kas ta mõtleb veneaegsete pensionäride rasket seisukorda arvestada, et nende olukorda vähegi parandada.

Aruandja L. Johnson (lõpusõna): Veneaegsete pensionäride pensionide tõstmise küsimus ei ole rahaasjanduse komisjonis kaalumisel olnud, sest vastav seaduseelnõu on Vabariigi Valitsuses seisukohal võtmiseks. Aruandjana ei saa ma vastata

esitatud küsimustele, kuna küsimus oli pööratud Vabariigi Valitsuse liikmete poole, kes küll täna koosolekul viibivad, kuid vastuse siiski andmata on jätanud.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

9. Laevade kokkupõrgete seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. Punga puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni abiesimees J. Klement.

Juhataja: Kuna seaduseelnõu II lugemisel parandusi tehtud ei ole, jätan III lugemisel ära seaduseelnõu teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

10. Laevade päästmise ning neile abiandmise ja upunud ning randunud varade seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. Punga puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni abiesimees J. Klement.

Juhataja: Seaduseelnõu teksti ettekandmise jätan III lugemisel ära.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

11. Tolliseadustiku §§ 90, 92—94 muutmise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. Punga.

Juhataja: Seaduseelnõu III lugemisel jätan ära paragrahvide ettekandmise.

Võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri, I osa §§ 90, 92—94 ja sisesejuhatuse ning II osa.

Seaduseelnõu terveis sisu võetakse vastu korraga.

12. Maanteede seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Omaavalitsuse komisjoni aruandja O. Suursõõt.

Arutamisel § 30.

J. Fuks (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Laarman oma kõnes selle seaduse § 30. puhul ütles järgmist: „Kui härra Fuks kõnetooli tuli ja julge näoga seletas, et põllumeeste kogude rühm olevat kunagi niisuguse ettepaneku teinud, et kui II klassi teed naturaalkohustustest vabas-

tame, siis tuleb põllupidajaid eriti maksu alla panna, siis peab küll ütleva, et säärane seletus on unenägu... Ma pean ütleva, et peab palju julgust olema, kui tulla Riigikogu kõnetooli ja vastupidiste väidetega esineda.“ Kas viibis nüüd härra Laarman oma kõne ajal mingisuguse mõju all, või pööras tema sihilikult, nagu ta seda alati teeb, minu sõnad teisiti ümber, seks julgen siinkohal ette lugeda oma kõne stenogrammi, nii kuidas stenografistid seda sel puhul kirja olid pannud: „Kui 1928. a. Maanteede seadus vastu võeti, siis tehti põllumeeste kogude rühma poolt selle seaduse vastuvõtmise juures ettepanek, et peale I klassi teede seaduses fikseeritaks tähtaeg, millal II klassi teed üle võetakse riigi kätte. Meie rühma seisukoht oli selle poolt, leides, et see soovitatav oleks. Aga kui valitsus seletas, et teedekapitali ei kogune summasid selleks, et riigi rahadega II klassi teed üle võtta, vaid selleks tuleb talupidajaid maksustada, siis, silmas pidades raskeid aastaid ja põllupidajate rasket olukorda, ei saanud meie selle poolt olla, et naturaalkohustuse asemel II klassi teede ülevõtmisel maksustada talupidajaid eriliste maksudega.“

Ja tõesti, mis sinna ikka parata, kui mõnel Riigikogu liikmel see „hea“ omadus on, et teiste sõnu ja väiteid oma moodi ümber vassida, olgu see Riigikogu kõnetoolilt, komisjonis või „Kajas“. Rkl. Tonkman arvas ka sedasama mõtet minu kõnest välja lugeda võivat, mida härra Laarman'gi, ja nimelt vastusest rkl. Tupitsa vahelhüütele. (J. Soots, põl: Miks Teie siis nii räägite, et teised aru ei saa?) Kui üksikud aru ei saa, siis ma ei ole selles süüdi, et mõnel üksikul kas arusaamise puudus või mõni teine viga on. (V a h e l h ü ü e.) Härra Tupits hüüdis vahele: kes maksustamise poolt oli? Sellele ütlesin ma, et igatahes meie tuletame meelde neile, kes seda küsivad, et siis ähvardati valitsuse kriisiga sealt poolt, kust see ettepanek tuli. Ma ei ole muust ettepanekust rääkinud, kui sellest, et põllumeeste kogud tegid ettepaneku, seaduses fikseerida tähtaeg, millal teise klassi teed saaksid naturaalkohustuste alt riigile üle võetud. Muust ettepanekust ei ole ma rääkinud.

Härra Teedeminister Jürman väitis, et puhtakasurublad, mis välja arvestatud põllumajanduslikkude üksuste kohta, sootuks teised on, kui mittepõllumajanduslikkude üksuste kohta. Kuid härra minister eksis, kui ütles, et puhtakasurubla vahe on kahekümnekordne, et mittepõllumajanduslikkude üksuste puhtakasurubla kakskümmend korda

suurem on. Kinnisvarade maksu juures maksavad talupidajad puhtakasurublalt 21 senti ja mittepõllumajanduslikkudel hoonele 3 senti, niisugune on vahekord — seitsmekordne. Praegu on esitatud maalasuvate liikumata varanduste maksuseaduse muutmise seadus, kuid ka sinna on jäetud kinnisvara maksuks 21 senti ja 3 senti. Nii et vahe ei ole kahekümnekordne. Aga muidugi kui hakata võtma mittepõllumajanduslikkude hoonete pealt niisanuti 75 senti puhtakasurublalt maanteedekapitali maksu, kui talupidaja naturaalkohustust ei taha kanda, ja see raha peale üle arvatakse, siis ei suuda meie väikesed mittepõllumajanduslikud üksused seda välja kanda. Ja siin oli tõesti tarvis seadust selles suunas muuta. Mina isiklikult pooldan seda ettepanekut, mis Vabariigi Valitsuse poolt tuli, kus oli öeldud, et üle kolmekordse kinnisvara maksu ei saa lisamaksu võtta teedekapitali heaks. Ma arvan, et valitsus oleks pidanud selle ettepaneku juurde jääma ja oleks sellega kogunud ka teedekapitali summasid, et oleks saadud tulevikus talupidajaid ehk ka teise klassi teede naturaalkohustusest vabastada.

Härra Tonkman tõi väljavõtteid komisjoni protokollidest ette, kus olevat seletatud, et need maksud olevat liiga väikesed ja ei tasuvat sissenõudmist ära. Siin peab küll ütleva, et kinnisvaramaks mittepõllumajanduslikkudel üksustel on veel vähem. Niisuguseid väikesi maksusid on meil palju. Kui vaatame, et vallad sissetulekute suurendamiseks maksustavad jalgrattaid ja nii üht kui teist 100 kuni 200 sendiga, ja võtame mittepõllumajanduslikkude hoonete maksu, mis ei tohi tõusta üle 3-kordse kinnisvaramaksu, siis oleks 30 puhtakasurublalise üksuse kinnisvaramaks 90 senti ja teedekapitali maks $90 \times 3 = 270$ senti. Kui silmas peame, et meil on palju alevikke tekkinud, kuhu ehitatud uusi hooned, ja neil mittepõllumajanduslikkude hoonete paljudel pidajail on hobused, kellega nad teenimas käivad ja maanteel liiguvad, siis ma arvan ei oleks palju, kui need hooned ka oleksid maksnud 200 kuni 300 senti teedekapitali heaks, et sellest saadud summadega oleks võimalik teid parandada, sest neile naturaalkohustust peale pandud ei ole.

Nüüd on maanteedekapitali summadest puudus, ja Teedeministerium kirjutab Tartu maavalitsusele, et tuleb uute teede ehitamisest loobuda. See selgus ka Pärnu maavolikogu koosolekul, kus maakonna eelarve kinnitati, et ei saa uusi teid ehitada, vaid tuleb katsuda endisi töid, mis välja antud, lõpetada.

Teine punkt, mis selles kirjas, oli see, et teedele ettenähtud normist poole vähem kruusa peale panna. Pärnu maavolikogus maavolinik Prints tõi ette juhtumisi, et teehöövliid liiguvad teid mööda ja ajavad teed kumeraks, äärepealt pori keskele ajades. Sügiseti ja kevadeti on teed sedavõrt halvad, et neid mööda raske liikuda. Kui Teedeministerium Tartu maavalitsusele saatis kirja, et kruusa poole vähem peale panna, siis peab ütleva, et kui pahemad vihmased ajad tulevad, siis teed päris poriseks ja läbipääsematuteks muutuvad. Ei jää muud üle, kui trööstida sellega, et praegu aeg ilus, ja sellepärast ka teed paremad.

Kolmandaks oli ette nähtud, et tuleb vähendada teehöövliite tööd. Meil on raha maetud kallidesse teeparandamise masinatesse, maanteedekapitalist on raha välja antud. Nüüd aga kirjutatakse ette, et vähendatagu masinate tööd. Ma küsisin, kas see eeskiri on kokkukõlas selle seletusega, mis minister andis, et korda on läinud võtta üle 2.000 km teise klassi teid. Paberil võib isegi 4.—5.000 km üle võtta, kuid kui korraldus tehakse, et harilikust normist poole vähem kruusa teedele panna, siis ei tähenda see ülevõtmine õieti midagi, ja see on puhtpaberlik ülevõtmine. (M. Martinson, põl: Aga eks ole teed praegu paremad, kui härra Fuks tegi.) Härra Martinson, mina ei ole käinud vaatamas, kuidas Teie teed olete teinud, ja arvan ka, et Teie ei ole käinud vaatamas, kuidas mina olen teinud, ja sellepärast ei oleks Teil midagi ette heita. (J. Holberg'i, põl vahelhüüe.) Ega mina ei saa Petserimaale tulla teed tegema. (J. Holberg, põl: Petseris on alati head teed.) Kui läinud aastal härra Päts käis Pärnemaal, siis pidi tema Uulu metsa vahel autoga kinni jääma. Tee lubati küll uuesti teha, kuid raha puudusel jäi tegemata. (K. Päts, põl: Halb tee oli küll.) See tee pidi uuesti tehtama, aga raha ei olnud.

Mis kasu on meil sellest, kui kallid teetegemise masinad, teehöövliid, libistajad j.n.e. ostetakse, summad kulutatakse ära ja lõpuks kästakse masinate tööd vähendada, ja osa masinaid ehk isegi seisma panna. (Vahelhüüe: Edaspidi kasutatakse.) Maavalitsused paluvad ministriummilt seletust. Kirjalikust seletusest, mille rkl. Sikkar ette kandis, selgub, et rahapuudusel ei saa kõike teostada. Ei saa öelda, et maavalitsused saaksid oma äranägemise järgi käia. Riik peaks ära kasutama kõik kodanikkudele jõukohased makstamise võimalused, et saaks täita Maan-

teede seadusega tema peale pandud kohustusi.

Edasi, härra Tonkman armastas teha etteheiteid, et asunikud olevat metsa laastanud, ja sellepärast on metsa puhtakasu-rublad väikesemaks jäänud. Võibolla, et härra Tonkman selles niisamutigi eksis, nagu ta selles ka eksis, et meil Maanteede seadus juba kolm aastat maksab. Minu teada võeti Maanteede seadus vastu 1928. a. Praegu on meil 1930. a. käes. See on õieti 2 aastat, mil meil Maanteede seadus maksab. Riigi Teatajas väljakuulutamisest ei olegi veel täit 2 aastat täis. Härra Tonkman eksib, kui ta arvab, et asunikud süüdi on. Andmed metsa puhtakasu-rublade üle, mida töid ette rkl. Sikkar ja Teedeminister, ei lähe kokku. (K. Tonkman, põl: Ma ei rääkinud, et asunikud selles süüdi on, kui metsa puhtakasu-rublad langenud on, vaid ma rääkisin sellest, kuidas metsi on laastatud.) Kui mina 5 tiinu põldu metsa alt üles harinud olen, siis on puhtakasu-rublad talu pealt tõusnud: kui minu koht oli enne 18½ puhtakasu-rubla, siis nüüd on sellel uue hindamise järgi puhtakasu-rublad suurenenud 40—50 peale. Selle järgi on suurenenud kõik maksud ja naturaalkohustused. Kui nüüd asunikud on metsamaadest põllumaad teinud, siis on nende kohustused suurenenud.

Viimase aasta jooksul on meil juurdelõigete andmine seisma jäänud. Pole antud juurdelõikeid metsamaast, ehk sellest küll niipalju räägitakse, ja kohad tahetakse teha elujõulisteks.

Juhataja: Kõneleja, Teie kõne aeg on läbi.

J. Sikkar (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Võtsin sõna selleks, et öiendada väiteid, mis härra Teedeminister ette tõi kõne kohta, mis ma eelmisel koosolekul pidasin. Kõigepealt tahtsin tähendada, et meie ettepanekud ja otsused olenevad sellest, missugused andmed meil kasutada. Meie saame andmed peaaesjalikult valitsuselt, ja missugused need andmed, siis loomulikult sarnased meie järeldused. Raskest seisukorda satume aga siis, kui need andmed kõikuma hakkavad. Käesoleval korral on umbes säärase asjaga tegemist. Rahaasjanduse komisjoni koosolekul, 22. oktoobril 1929 seletas härra Teedeminister vastates rkl. Kuris'ele, et „tuleval aastal riigimetsade arvel teedetegemiseks üle 40 miljoni senti pole võimalik määrata, sest esialgu läheb suur osa lubatud krediidist masinate muretsemiseks. Selle 40 miljoni

sendi arvel tehakse 1.400 km teed. Kui järgmistel aastatel rohkem krediiti üle jääb, siis määratakse selleks otstarbeks suuremad krediidid.“ Tähendab, sellest protokollist on näha, et minister on informeerinud rahaasjanduse komisjoni, et riigimetsade arvel kavatakse üle võtta 1.400 km teed.

10. aprillil 1930. a. koosolekul vaidleb härra minister minu ettepanekule vastu ja tähendab: „J. Sikkar'i parandus ei ole kokkukõlas Maanteede seadusega, mille järgi riigimetsad võtavad osa teedekohustusest kinnisvarana mitte naturaalkohustuse alusel. Riigimetsade arvel on teedekapitali arvele võetud 1.400 km — arv, mis märksa rohkem, kui naturaalkohustuse alusel riigimetsade peale oleks langenud.“ See on informatsioon, mis antud härra Teedeministri poolt rahaasjanduse komisjonis. Nüüd aga tuleb Teedeminister Riigikogus eelmisel koosolekul ja vaidleb minu väidetele vastu, et üldse võeti riigimetsade arvele 2.000 km. Tekib küsimus, missugune jutt õige, kas see, mida räägiti rahaasjanduse komisjonis või siin Riigikogus. Siin satume raskesse seisukorda. Ma ei tea tõesti otsustada, kumb õige on. Ma olen katsunud seda kuidagi teistmoodi kindlaks teha, nimelt aluseks võttes, et meil Maanteede seaduse järgi on ette nähtud, et riik peab teisel aastal naturaalkohustuse ära kaotamiseks 100 miljonit senti kulutama. Härra Teedeminister oma kõnes möödunud koosolekul tähendas, et keskmiselt 1 km tee korrashoid läheb maksma meil 28 tuhat senti. Kui teie võtate ja jagate 100 miljonit senti 28 tuhandele, siis saate 3.571. Tähendab, Teedeminister selle raha arvel on üle võtnud 3.571 km. Kui juurde arvata, et meil osa kiviteid võetakse üle § 21. I osa arvel, siis ümmarguselt — 3.600 km on riigi arvel üle võetud. Härra Teedeminister tähendas, et meil on 5.000 km kogusummas üle võetud, kui 3.600 km maha võtta, siis jääb järele 1.400 km. Tahes või tahtmata peab uskuma, et väide, et 1.400 km on üle võetud, peaks õige olema.

Härra minister võttis õigeks, arvestades, et riigimetsadel on 507 tuhat puhtakasurubla, et siis peaks riigimetsade arvel korras hoidma 1.586 km teed. Järelikult on sellel arvel praegu vähem üle võetud. Peale selle tahaksin öelda, kuipalju tõesti riigimetsadel neid puhtakasurublasid on.

Kui ma oma kõnes näitasin, et riigimetsadel on 700.000 puhtakasurubla, siis õiendas härra minister, et see ei ole nii, ja põhjendas oma andmetele, tähendades, et nende aluseks on Põllutööstusministeeriumist

saadud andmed. Minul olid samad andmed, kuid mul ei olnud need andmed kirjalikult käes, nüüd olen saanud need andmed ka kirjalikult. Siin on 456.000 puhtakasurubla, siis adrasajandikud ja revisjonirublad j. t.

Üldse Saaremaa kohta ei olevat täpseid andmeid ja seepärast on raske öelda, kuipalju seal puhtakasurublasid on. Härra minister oli arvamisel, et tuleb välja minna maksust, kuipalju teed teha. Mul on Põllutööstusministeeriumist saadud andmed, kus öeldakse, et riigimetsad on maksnud 1929./30. aastal, see tähendab riigimetsade valitsuse poolt maksti vallavalitsustele, riigimetsade tagavaramaade pealt 165.795 kr. 86 senti. Kui sellest arvata maha 1.554 metsavahi ja 239 metsniku palgamaal lasuv kinnisvaramaks, mis keskmiselt oleks umbes à 8 kr. iga palgamaa pealt, kogusummas Kr. 14.334.—, jääks riigimetsade arvele — Kr. 151.451.86.

Kui välja minna sellest maksust, mis puhtalt lasub riigimetsadel, ja kui tahame välja arvata puhtakasurublasid, siis peab jagama sel juhul puhtakasumaksu koefitsiendile, s. o. 21 j., saame 721.199 puhtakasurubla.

Samuti kui võtame kinnisvaramaksu summa ja võrdleme seda üldse makstava kinnisvaramaksu summaga, siis leiame, et riigimetsade kohustus teeb välja 10%. Teid on üldse 22.000 kilomeetrit, kui võtta sellest 10%, siis on 2.200 kilomeetrit. Väike lahkiminek minu eelmistest andmetest sellepärast, et minu eelmised andmed olid saadud telefoni teel, kus ei olnud öeldud, et selles üldises kinnisvaramaksu summas ka metsad juba sees olid.

Nõnda on vahe veel suuremaks läinud härra ministri andmete ja minu omade vahel.

Edasi härra Teedeminister tähendas, et mina olevat tähelepanu juhtinud sellele, et Teedeministeerium ei täida seadust. Ma pean rõhutama, et Teedeministeerium ei ole täpselt Maanteede seaduse järgi käinud. Maanteede seaduse § 21 ütleb järgmist: „Maanteede olukorra tõstmiseks uute teede, kunstteede, sildade, trupid, teenäitajate, kilomeetripostide j. n. e. ehitamiseks ja korrashoiuks ning riigimetsade teekohustuse täitmiseks (§ 30) annab riik teedekapitalide jaoks iga aasta vähemalt 2.500.000 krooni ja peale selle teede korrashoiu naturaalkohustuse kaotamiseks (§ 16) esimesel aastal, arvates käesoleva seaduse maksamahakkamisest, vähemalt 500.000 krooni, teisel aastal vähemalt 1.000.000 krooni, kolmandal aastal — 1.500.000 krooni, neljan-

dal aastal — 2.000.000 krooni ja viiendal aastal — 2.500.000 krooni.

Kuni naturaalkohustuse lõplikult kaotamiseni § 16. ettenähtud teedel suurendatakse riigi toetust iga aasta sel määral, kui seda võimaldavad riigikassa seisukord ja sellekohastest maksudest sissetulevad summad.

Naturaalkohustuse kaotamiseks antavate summade jaotamisel maavalitsuste teedekapitalide vahel arvestatakse vastavates maakondades olevate teede pikkus igas liigis, rahva arv ja võimaluse korral ka teede korrashoiu raskused.

Riigimetsade teedekohustuse täitmiseks tarvisminevad summad kantakse üle maavalitsuste teedekapitalide arvele vastavalt § 30. ettenähtud riigimetsade kohustusele.

Ülejäänud summadest määrab teedeminister osa teedeministeeriumi juures asuva teedekapitali heaks. Ülejäänud osa jagatakse maavalitsuste teedekapitalide vahel teedeministri korraldusel, arvestades teede ehitamise, parandamise ja korrashoiu tarvidust ning raskust iga üksiku maakonna piiris.

Esijoones muretsetakse teedeministeeriumi teedekapitali arvel suuremad maantee ehitamise ja korrashoiu masinad ja abinõud, kaetakse käesoleva seaduse §§ 17. ja 18. ettenähtud kulud ning antakse erakorralist toetust maa- ja linnavalitsustele; masinad ja tehnilised abinõud antakse omavalitsustele tarvitada tasuta.“

Maanteede seaduses on ette nähtud, kuidas neid summasid tuleb kasutada. Kõigepealt tulevad ära jaotada naturaalkohustuseks määratud summad, ja selle järele ära jaotada riigimetsade teedekohustuse täitmiseks summad maavalitsuste vahel, ja alles ülejäänud summast võib Teedeministeerium määrata endale teedekapitali ja ainult selle arvel võib osta masinaid. Nüüd on aga tehtud nõnda, nagu sellest kirjast ja protokollist näha, et Teedeministeerium on kõigepealt võtnud oma kapitali heaks, kust masinaid ostetud ja linnadele antud, ja siis alles restid maavalitsustele naturaalkohustuse kaotamiseks jagatud. Siin on ju seadusele vastuoksaltalitatud.

Selle seaduse juures vaieldi väga palju omavalitsuse komisjonis, eriti § 21. juures, ja siin just taheti kindlaks määrata seda krediitkasutamise korda, et ei saaks neid summasid ära juhtida kuskile mujale. Nüüd on Teedeministeerium sellest paragrahvi korrast kõrvale läinud, ja tagajärjed on juba näha: On ostetud masinaid, mida ei saa kasutada, sest ei ole krediiti. Teed

on sellepärast tegemata jäänud, ja selle tagajärjel on praegu igal talumehel oma teetükk pikem, sest metsade summa on ära võetud masinate ostmiseks. Ei ole suudetud niipalju teesid üle võtta, kui seadusega kohustatud oldi. (M. Martinson, põl: On võetud.) Ei ole võetud. Mina näitasin Teile seda nende andmete põhjal ära. 2.200 kilomeetrit oli riigil kohustus metsa teid üle võtta, aga 1.400 kilomeetrit on üle võetud, tähendab, 800 kilomeetrit on võtmata jätetud, kuna raha on masinatesse pandud.

Siis tähendati seda, et Maanteede seadust ei saa seepärast täita, et rahaministeerium ei anna niipalju summasid, et ta on summad ära kärpinud. Kui meie aga käesoleva aasta eelarvet vaatame, siis näeme, et on üles võetud 350 miljonit senti, ja see vastab täpselt § 21. Seal on ette nähtud, et 250 miljonit senti läheb teede olukorra tõstmiseks ja peale selle 50 miljonit senti lisaks naturaalkohustuse kaotamiseks iga aasta. Meil on kaks eelarve-aastat möödunud, tähendab, tuleb 100 miljonit senti võtta, see teeb kokku 350 miljonit senti, ja niipalju on täpselt eelarvesse võetud.

Muidugi, kui üksikuid teisi summasid kärbitakse, siis on see paragrahvis ette nähtud, kuidas riigikassa kandejõud kannab. Nii et kõik etteheited langevad ära.

Juhataja: Teie kõneaeg on läbi. Rkl. Loosalu annab oma kõneaja Teile üle.

J. Sikkar (as): § 30. käsitleb maksumõtmist, ja siis ei ole üleliigne puudutada selle raha kasutamist. Lugu on selles, et § 21. näeb ette, et maanteede olukorra tõstmiseks uute teede, kunstteede, sildade, truupide, teenäitajate, kilomeetripostide j. n. e. ehitamiseks ja korrashoiuks ning riigimetsade teekohustuse täitmiseks annab riik teedekapitalide jaoks iga aasta vähemalt 2.500.000 krooni.

Neid summasid võib nii ja teisiti juhtida. Tekib küsimus, kas tahetakse kasutada neid summasid maanteede olukorra tõstmiseks või kunstteede ehitamiseks. Meil on 22.000 kilomeetrit, seal on umbes pool kolmanda klassi teid, ja vähem osa on I ja II klassi teid. Tekib küsimine, kuhu tahame summat juhtida, kas ainult I ja II klassi teedele või ka III klassi teedele.

Peab tähendama, et III klassi teed on kõige halvemas seisukorras. Kevadel ja sügisel ei pääse üksikud külad välja, ei saa oma piima meiereidesse viia ja teisi tarbeid kohale toimetada. Säärane olukord on tekkinud sellest, et neil teedel on üksikud hei-

namaakohad, mis on eriti pehmed ja porised. Kui neid üksikuid kohti saaks parandada, siis muutuks see teedevõrk paremaks. Võidakse arvata, et kui kaotame naturaalkohustused I ja II klassi teedel, siis jääb põllumehel aega küllalt III klassi teede parandamiseks. Siin peab tähendama, et on sääraseid teekohti, mida on naturaalkohustuse alusel raske korda seada. Võib lõigata küll kraavid sisse, aga kasu ei ole sellest, sest kraavid seisavad triiki vett täis, on vaja veel vee ärajuhtimiseks kraavaevata, aga seda ei saa teha naturaalkohustuse alusel. Tuleb maa loodida, kraavi lõikamiseks läbi võõra maa luba muretseda, ja seda ei saa naturaalkohustuse alusel teha. Tahes või tahtmata tuleb vähemaid summasid juhtida ka III klassi teedele. Ma ei ütle, et sinna peaks peasa juhitama, vaid ütlen, andke mõnigi protsent sinna ja selle tagajärjel muutuks suur võrk teid läbipääsetavaiks, ning meil ei jääks piimad tallu, vaid võiks meiereisse viia.

Kui vaatame käesolevat summade kasutamise politikat, siis peab tähendama, et kõik summad on juhitud I ja II klassi teedele. Sellelt seisukohalt välja minnes ei saa meie senist summade kasutamist tunnustada põllupidaja huvide kohaseks, vaid see on rohkem kasuks ettevõtjatele ja äri-meestele, kes autodel sõidavad.

Ma tahan veel tähendada, et härra Tonkman eelmisel korral väitis, nagu oleksin mina ei tea mis juttu kuskil nõukogus ajanud, aga jättis targu ütlemata, missugust. Minu arvates sääraseid väited ei ole korrektsed. Kui Teil midagi öelda on, siis öelge otsekohe välja. Ma saan väga hästi aru, härra Tonkman, Teie seisukohast, et Teil praeguse teedekorraldamise politika juures piinlik on, kuid ma arvan siiski, et ei maksa korrektsust unustada.

K. T o n k m a n (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Sikkar lõpetas oma kõne lausega, et põllumeeste kogude Riigikogu rühmal piinlik peaks olema praeguse teedekorraldamise juures. Mulle on arusaamata, missugune piinlikkus meil peaks olema. Terve Maanteede seaduse arutamise ajal, nii II kui III Riigikogus oleme kogu aja tähelepanu juhtinud neile asjaoludele, mida teie nüüd tagantjärele olete sunnitud meile järele andma.

Edasi, härra Sikkar tahtis sellest rahulikult mööda minna, mis metsatööstuse nõukogu koosolekul ükskord kõneldi asunikkudele metsa andmise ja nende poolt metsa tarvitamise suhtes. Ma võiksin ametlikud andmed ette tuua selle üle. Aga ma arvan,

meil ei maksa selle üle piike murda. On kindel, et metsa alal on asunikkude ja iseäranis nende juhtide hulgas väga palju kuritarvitusi ette tulnud. Meil ei ole piinlik Maanteede seaduse juures, vaid ütleme otsekohe välja, maanteede naturaalkohustus on põllupidajatel raske kanda, ja meie tahame, et riik selle põllupidajatelt peaks ära võtma. Oleme toonitanud seda tõsiasja ja milles on meil siis piinlik? (J. S i k k a r'i, as vahelhüüe.) Härra Sikkar, meie rühma Teedeminister on praegu rohkem teid üle võtnud, kui vastavas seaduses on ette nähtud, ja on asja paremini korraldanud, kui ette arvata oleks võinud. Teie rühma Teedeminister ütles, et võib esimese klassi teid tuhat kilomeetrit üle võtta, aga meie rühma kuuluv Teedeminister on seni üle võtnud kokku 5.000 kilomeetrit. Mina ei taha ju teile etteheiteid teha. Need on lapsikud mõtted, mis koonduse rühma põllumeeste kogude rühma aadressil Riigikogu kõnetoolilt ette toob, need on lubamatud võtted. (J. S i k k a r, as: Need on täiesti otsekohesed võtted.) Teie ei tunnegi, mis ausus on, kui Te nii räägite. (M. M a r t i n s o n, põl: Siis meie võtame kõik selle materjali välja, mis Maanteede seaduses teie kohta on olemas. — M ü r a. — K. B a a r s, tõer: Mis lahti on, ma tulen teid lahutama. — L. J o h a n s o n, stp: Ärge pangadirektorist rääkige, see koht haiseb teil kõige rohkem.)

Teedeminister A. J ü r m a n: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma olen siiski sunnitud tagasi tulema üksikute arvude juurde ja ma ei saa teisiti, kui pean ametlikkudest dokumentidest mõned arvud ette lugema. Kõige esmalt puudutan küsimust, palju on riigimetsa arvel puhtakasurublasid. Siin on dokument Põllutööministeeriumist 13. märtsist k. a. Ja seal on metsamaade pealt — tagavaramaade kohta jätame välja, kuna need kannavad naturaalkohustust — puhtakasurublasid otsekohe välja arvestatud 452.444, siis adrasajandikke — 1.049. (J. S i k k a r'i, as vahelhüüe.) Täpselt 1.049,53. (J. S i k k a r, as: Peab olema sama ärakiri.) Saaremaal ei ole adrasajandikke, ei puhtakasurublasid, on võetud summa, mis maksid. Saaremaa on maksnud 1.817 krooni. Need on arvud, sellega saame kõik kätte. Siis on veel maksutiinud. Üksikutes maakondades on võetud 14.466 maksutiinu. Kui võtame need puhtakasurublad — 452.444, Saaremaa maks — 1.817 krooni ja jagame 21-le, saame 8.698. (J. S i k k a r'i, as vahelhüüe.) Nii saame palju täpselt, kui arvestame Põllutöömi-

nisteriumist antud puhtakasurubladeaga. (J. Sikkar'i, as vahelhüüe.) Sellega viite kõik segamini. Selles see eksitus seisab, kui teil juba üle poole puhtakasurubla antud, siis ei tohi teha keerulisi ümberarvestamisi, vaid võtame puhtakasurublad nagu antud korral. Kui teie keerulist ümberarvestamist lihtsamaks ei tee, siis ei saa seda arvu kätte. (J. Sikkar, as: Võtame, vaatame, kuidas see arv kätte tuleb.) Tuleb sama summa välja. (J. Sikkar, as: Aga Narvatagused maad?) Need on tiinude hulka võetud.

Siin ei ole neid rohkem üles tähendatud. Narvatagused maad on 12.083 tiinu, selle ma võtsin üles. Harilikult võib arvata, et üks puhtakasurubla sisaldab 3 tiinu maad. Nõnda kokku võttes tuleb eksitusi palju vähem, kui puhtakasurublad tahate esmalt ümber viia maksuks, et pärast neid uuesti maksust puhtakasurubladeks arvata. (J. Sikkar'i, as vahelhüüe.) Mispärast Teie käsvatate, kui suur osa metsamaad on täpselt puhtakasurublades teada antud. Mina võtan otsekohesest summast, nagu puhtakasumaks on ette pandud, ja siis saan niisuguse summa välja. (J. Sikkar, as: Teie võtke need puhtakasurublad aluseks, mis omavalitsused annavad, vaat, see on alus.) Omavalitsuste arvestusi mul ei pruugi aluseks võtta. Meil on peremeheks riigimetsade üle Põllutööministerium, ja mul ei pruugi neid arvestusi minna kuskilt omavalitsusest tooma.

Kui lähme klassiteede juurde, siis on meil jällegi täpselt teada, palju oli I klassi kruusateid. I klassi kruusateid oli 3.040 kilomeetrit. Kui alguses räägiti, kuipalju tuleks Teedeministeriumil üle võtta I klassi teid, nagu seda nõuab teedeseadus, siis kõneldi igalpool umbkaudu 3.000. Teedeministerium esitas esimesel aastal, et ei saa üle 1.000 kilomeetri võtta. Ka põllumeeste rühm esitas nõudmise, et vähemalt 3.000 kilomeetrit peaks üle võetama, nagu on esimese klassi kruusateid. Möödunud aastal, kui maakonnavalitsuste liit koos istus, tol korral oli härra Köster Teedeministriks, ja arutas teede ülevõtmist, siis esimesel koosolekul teatas Teedeministeriumi esindaja, et nad ei suuda rohkem üle võtta, kui ca 1.000 km, kuna maakonnavalitsuste liit nõudis, et alla 3.000 kilomeetri ei tohiks võtta. Seal kõneldi umbes 3.000 km teede ülevõtmisest, ja keegi ei nõudnud rohkem. Ja nüüd, kui möödunud sügisel läks korda võtta 3.000 asemele 5.000 kilomeetrit kruusateid üle, siis tulete nüüd Teie ja ütlete, vähe on võetud ja vähe tehtud. (Paremaolt poolt: Demagoogia!) Ma ütlen,

see on tõesti demagoogia. (Vahelhüüe keskelt.) Oleksin ma möödunud aastal ette pannud valitsusele vähem teid üle võtta, kui praegu on võetud, valitsus oleks nõus olnud, ja ei oleks keegi kõssanudki sellele. (J. Sikkar, as: Aga, härra minister, kuidas Teie räägite siin üht juttu ja komisjonis teist!) Ma räägin sellest, 1.400 km täpselt andsime riigimetsade arvele, aga meie andsime veel juurde, nii et kogusummas võtsime üle 5.000 km teid, tähendab, meie tegime rohkem. (J. Sikkar, as: Aga mitte riigimetsade arvel.) Meie kõik viime riigimetsade arvele üle. (J. Sikkar, as: Ei saa niiviisi viia üle, seadus on olemas, Teie peate ka seadust austama. — K. Päts, põl: Seadust peab ka mõistma, härra Sikkar.) Meile anti kätte, meie arvestame sellega. Kui meie hakkame iga aasta jagama, nagu härra Sikkar'i ettepanek on, et võtta riigimetsade arvele ainult vastavalt teedekohustustele ja määrustele, siis meie sellega oleksime teinud suurt ülekohut ka põllumeestele, sest siin võib iga maakonnavalitsus uued normid ette panna, mille alusel uued teekohustuse jagamised läbi tulevad viia. Ja meil võib riigimetsade teede naturaalkohustuste arve alaliselt liikuda ja muutuda, ja siis ei saa meie öelda, kus iga aasta ühe põllumehe teejupp lõpeb, kus algab. Ja sellepärast meie, võttes üle teatud kogusummas üle riigi 5.000 km maanteid, ütleme, et seega on väga hästi ka riigimetsade teedekohustus täies ulatuses täidetud, mis nende peale langes, ja keegi ei saa midagi ette heita. On aga 5.000 km välja mõõdetud, siis jääb muu osa talunikkudele naturaalkohustusena. Kogusumma on vähenenud. See ülejäänud osa jagatakse talunikkude vahel ära, ja kui jagamine on läbi viidud, kas näiteks käesoleval aastal, siis on teada, et ümberjagamist enam iga aasta ei tule. Nüüd on talumehel oma teatud teejupp käes, ja ta võib seda hoolega teha, teades, et tuleval ja ületulevail aastatel sedasama teejuppi teeb. Sellepärast viisimegi metsateed teedekapitali arvel tehtavate teede kogusumma juurde, et mitte iga-aastast jagamist ette võtta. (J. Sikkar'i, as vahelhüüe.) Teie ettepanekuga tuleb alaline jagamine välja.

Edasi tahtsin peatuda teiste väidete juures. Siin on öeldud, et talupidajad on sattunud raskemasse seisukorda, kui enne. Pean aga tähendama, kuidas nad raskemasse seisukorda teedetegemise alal on sattunud, kui nendelt 5.000 km teed, mis nende tegemisele kuulus, ära võetud. (J. Sikkar, as: Seda ei ole mina öelnud, et ta raskem, vaid et tal rohkem oleks pidanud

olema, et ta masinaid oleks saanud osta.)

Nüüd tahaksin ma peatuda masinate ostmise juures. Lugu ei ole nii, kuidas Teie arvasite. See on täielik eksitus, kui Teie mineval korral ette lugesite Teedeministriumi ringkirja, mis saadetud Tartu maavalitsusele. Asi on järgmine: Mineval aastal oli 50 miljonit senti vähem kasutada, kui seda on käesoleval aastal. Kui oleksime käinud, härra Sikkar, Teie nõuande järgi, siis ei oleks tohtinud meie niipalju teid üle võtta, kui meie seda praegu tegime. Siis oleks pidanud vähesema arvuga leppima ja oleks tulnud tänavu aastal võtta üle osa teed, tuleval aastal jälle osa j. n. e. Meie arvestasime, et esimesel aastal on raske, ei suuda nii hästi teha ja ei ole võimalik niipalju teedele kruusa panna, kuid leidsime, et on siiski parem, kui võtame üle korraga 5.000 km selle asemel, et ühel aastal võtta 3.000, järgneval aastal juurde võtta, võibolla 500 km, üle seda 400. Järgjärguline võtmine on halb. Selgus, et läinud aastal ei jätkunud ka niipalju raha, et oleksime võinud kõik teed katta liivaga sel määral, mis ette nähtud. Ja siis oli loomulik, et meie andsime nõu olla ettevaatlikumad, sest kui raha ei jätku ja teades, et järgmisel aastal saab 50 miljonit rohkem, võib vähemaga läbi ajada ning järgmisel aastal rohkem kulutada, ja häda ei ole midagi. Sellest siis tuli, et soovitati liivapanemisega esimesel aastal ettevaatlik olla. Ma ütlen, kui paneme isegi poole normi sellest, mis riigi teedekapitalis ette nähtud, on see palju tugevam norm, kui seda naturaalkohuslaste poolt võiks loota. Selles ei ole mingit kahtlust. Käesoleva aasta talv ei lubanud kõike liiva välja vedada, nii et käesoleval aastal tuleb pool normi või ei saa isegi seda. Summa, mis liivakatte pealepanemisest üle jääb, kasutatakse kraavide lõikamiseks, truupide parandamiseks j. n. e., nii et see läheb täiesti kasulikuks otstarbeks, ja teie näete, et asi areneb nii, nagu ta arenema peab.

Mis puutub teehöövliitesse, siis ringkirjas Tartu maakonnale teatati, et teehöövleid ei tohiks tarvitada kõigil teedel, sest Tartu maakond tahtis teehöövliitega läbi käia mitte üksi selle osa, mis ta teedekapitali arvel tegi, vaid ka selle osa, mis teedekapitali arvel ei tehtud.

(Koosolekut asub juhatama esimees **K. Einbund.**)

Vaadake, ministriumil tuli kartus, et Tartu maakond liiga palju raiskab teehöövleid ka nendele teedele, mis teedekapitali

arvel ei tehta. Käesoleval aastal nõudsid maakonnad 60% masinaid rohkem, kui meie anda suutsime. Tähendab, maakonnategelased hindavad masinate tööd väga kõrgelt ja nõudmine nende järele on suurem kui anda suudame. See on kohalike tegelaste seisukoht. Ringkirjas oli öeldud, et teehöövliitega tuleb ainult tähtsamate liikumistega teedel töötada, tähendab nendel teedel, mida olime teedekapitali arvele üle võtnud.

Võin öelda, et isegi möödaläinud aastal mitmes maakonnas töötasid teehöövliid mitte 8, vaid 12 tundi päevas ja isegi mõnel pool öö läbi kolme vahetusega, sest nii palju oli tööd. Käesoleval aastal on teehöövliid juba aegsasti väljas, ja kust teehöövliid üle on käinud, seal on ka tee korras. (J. Fuks, as: Mis korras see on, rumuni liiva!) Tähendab, siis on liiva palju ja tuleb vähem liiva panna — ei, härra Fuks, see ei ole õige!

Kui teehöövliid algul ei mõistetud õieti juhtida ega teehöövliga korralikult töötada, — algul võtsid kesk teed perist osa ja sellega rikkusid tee ära; porine osa tuleb kraavi ajada ja liiv kesk teed ajada — siis nüüd, käesoleval aastal, kus juhivad mõistavad teehöövliitega õieti ümber käia, peab tunnistama, et tee on hea. Teed aga, kust teehöövliid üle ei ole käinud, või asjatundmatu juht on teehöövliid juhtinud, on halvavad. Nii et see oleneb inimestest, mitte aga masinatest.

Viistuhat kilomeetrit teedekapitali arvele ülevõetuid teid tuleb teehöövliitega korda seada, aga nüüd tulevad kohalikud elanikud ja paluvad, et lubage nendel teedel, mis ei ole nende viietuhande kilomeetri hulgas, ka teehöövliid töötada.

Esijoones on nõutud korda seada 5.000 kilomeetrit, ja kui aega jätkub, siis võib teehöövliid ka teistele teedele minna. See on praegune korraldus. Teehöövliid on siamaani üle pea tööd. Kui räägite omavalitsuse esindajatega, siis kurdetakse, et vähe on masinaid. See on üldine kurtmine, ja nad nõuavad palju rohkem. Kui ei oleks andnud teehöövleid... (J. Sikkar, as: Ärge siis keelake tööd neile!) Nad taheti viia teistele teedele. (J. Sikkar'i, as vahelhüüe.) Minge, küsige Tartu maavalitsuse käest. (J. Sikkar, as: Teie oma ringkiri on niisugune!) Ei ole midagi sarnast. Ma rääkis sellest, et teehöövleid taheti viia neile teedele, mis ei ole teedekapitali arvele üle võetud. Neid taheti igale poole viia, ja seda ei saa ma lubada. Käesoleval aastal on ette nähtud 5.000 kilomeetrit teid, mis tulevad korda seada, ja

siis alles võib teehöövleid mujale viia. Meie ei või kohe lasta neid kõigile teedele laiali minna, siis ei ole meil ühtki korralikku teed. Käesoleval aastal oli suur tung ja nõudmine teehöövlike järgi. Maavalitsused tahtsid üksteise võidu neid endale saada. Nüüd on loota, et tuleval aastal võime vähendada uute teehöövlike tellimist. Nii et härra Sikkar, Teie pahandamine on liialdatud. (J. S i k k a r, as: Ei ole liialdatud, Teie oma ringkiri ütleb seda!) Seda ringkirja seletasite Teie nii, nagu see ringkiri ei ole. Õiged seletused on antud ka suusõnal. (J. S i k k a r, as: On öeldud, et vähendage tööd!) Kuidas teised maakonnad töötasid! Mitmed maakonnad töötasid ööd läbi, 24 tundi ühte järgi. Oli nõudmine, et peab kolm vahetust olema. (K. P ä t s, põl: Mis mõte on teehöövli seista lasta.) Ma ei lasknud mitte seista, vaid keelasin, et ei tohi mujale viia, kui ainult ülevõetud teedele. (J. S i k k a r, as: Ringkirjas on öeldud, et tuleb tööd vähendada.) Seda lisate oma poolt juurde. Küsi härra Pärliin'ilt uuesti järele, ta teab väga hästi, kuidas lugu oli.

Kogusummas on võetud teid rohkem üle, kui esialgselt oli kavatsatud. Ja kui meie ülevõetud teed — 5.000 kilomeetrit — suudame korras hoida, ja mina arvan, et suudame, siis võivad ka põlumehed rahul olla. Kui aga Teie ettepanek vastu võtta ja viia riigimetsad igakordse jagamise alla, nagu naturaalkohustus on, siis lööme kõik segi, ja meie ei tea enam, kus riigimetsa teosa on, ja kus naturaalkohustuse osa algab. Nüüd on kindel võrk kokku seatud, metsateed jätkavad seda osa, kus üldine naturaalkohustus on lõppenud, ja nüüd saame seda teedevõrku korraldada, ja võibolla, kui 5—6 aastat mööda läinud, kui kapital on kasvanud, võibolla et siis on võimalik 3.000—5.000 kilomeetrit teed uuesti üle võtta. Elame, siis näeme, praegu ei või seda veel öelda.

O. K ö s t e r (as, fakt. märk.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Võtsin faktilise märkusena sõna, et parandada ühte etteheidet või ütlust, mis siin ette toodi niisuguse eelmisel kui ka tänasel koosolekul, nimelt selle 1.000-de kilomeetri kohta, mis olevat otsustatud võtta riigi arvele, ja vastav ettepanek Vabariigi Valitsusele olevat tehtud. Teedeministeriumis riigi arvele võetavate teede kohta olid ettepanekud mitmesuguse variandis, ja kui mina asusin Teedeministeriumi etteotsa, siis minu mäletamise järgi, — mul ei ole täpseid andmeid praegu, mina tahtsin neid saada, küsi-

sin Teedeministeriumi ametnikkude käest, nad lubasid neid siia tuua, aga kahjuks ei ole nad täna siia tulnud, — oli üks arvamiseavaldus 1.000-de kilomeetri kohta teesid üle võtta. Sellele ettepanekule ei saanud aga käiku antud. (Teedeminister A. J ü r m a n: Ei, see oli varem, siis oli juba esitatud.) Enne mind oli see. Siis sai minu ajal uuesti ettepanek tehtud, see ettepanek läks komisjoni, paaril koosolekul jõuti teda arutada, kuid uue Riigikogu kokkuastumisega jäi see arutamine pooleli, ja tuli minu järeletulijal seda tööd edasi jätkata. (V a h e l h ü ü e.) Valitsuse poolt moodustatud ministeriumi komisjonis. See ettepanek sisaldas alguses teistsugust põhimõtet kui praegu. Nimelt selles ettepanekus oli ette nähtud esialgu I ja II klassi teede ülevõtmine, kusjuures II klassi teed olid jaotatud A ja B alla, mille kohta ka omavalitsuseesindajatega läbi räägiti. A klassi teed pidid niisugused olema, mis tulid riigil üle võtta ühes I klassi teedega. A teed on ju tegelikult I klassi teed. Arvati, et meil on palju I klassi teid, mille laius ei ole mitte 8 meetrit, vaid 6—7 meetrit, ja kui neid laiemaks teha, siis tuleksid võtta teede alla külameste heina- ja karjamaad ja seepärast oleks siis parem need teed üle viia II klassi A teede liiki, kuid neid ühes nõndanimetatud I klassi teedega riigi arvele võtta.

J u h a t a j a : Teie kõneag on läbi.

J. S i k k a r (as, fakt. märk.): Faktilise märkusena tahaksin tähendada, et lugupeetud Teedeministri arvamine ei ole õige, et kui minu ettepanek vastu võetakse, siis tingib see iga aasta teede jagamisi. (V a h e l h ü ü e.) Metsade kohustus on kindel ja neile määratakse teatud hulk teid kätte, ja teisi jaotusi ei või tulla, neil on kindel üksus ja alus.

Mis puutub metsade kohustusse, siis pean ikkagi selle juurde jääma, et kohustus peegeldub rahas.

Metsadevalitsus maksab kinnisvaramaksu 15 miljonit senti riigimetsadelt. Kui tahate muuta seda puhtakasurubladeks, siis jagage puhtakasumaksu ühelt rublalt koefitsiendile, ja saategi puhtakasurublade summa kätte. (V a h e l h ü ü e. — K. P ä t s, põl: No jah, rubla peab ometi hindamise aluseks olema. Asi laseb ennast teha nii või teisiti, kuid alus peab olema.)

O. K ö s t e r (as): Jätkan oma faktilist märkust, võttes sõna järjekorras. Nagu ma ütlesin, olid arvatud II A klassi teed seepärast, et arvati, et kõik I klassi arvatavad

teed ei ole nii laiad, 8 meetrit, ja oleks tulnud palju põllupidajate maid teede laiendamise alla võtta. Seepärast võeti I klassi teed ja II A klassi teed, ja kilomeetrite arv tuli minu teadmise järgi rohkem välja, kui eelkäija ajal taheti: puht I klassi teede alla umbes 1.000 km, kuna II A klassi teid, nii nagu ma ühelt Teedeministeeriumi inimeselt järele pärisin, pidi olema 3.500 km. Kokku oleks ettepaneku alla käinud riigi arvele võetavate teede summa 4.500 km. II A klassi teede kohta ei pandud kilomeetrite arvu üles. (Teedeminister A. Jürman: 3.000 millegagi on.) Enne ütlesite 1.000! Siis on natuke juurde kasvanud. Ma räägin sellest, mis riik pidi oma kätte võtma. See on väga kiiduväärt, et saab rohkem võetud riigi arvele, seega vabanevad naturaalkohustuse tegijad pandud koormatustest. Ma tahtsin õiendada, et 1.000 km ma ei esitanud, vaid palju rohkem. (A. Tupits, põl: Aga mispärast nad pahandavad, et rohkem võetakse?) Ma arvan, selle üle pahandada ei saa. Ma usun, kui aastad edasi lähevad, siis järgmised Teedeministrid veel rohkem teid saavad riigi arvele võtta kui praegune, samuti kui mul oli võimalus rohkem kilomeetreid riigi arvele võtta kui minu eelkäijal seepärast, et riigi summad võivad tõusta, masinaid ja mehaanilisi abinõusid muretsetakse üks kord. (J. Teemant, põl: Seletage oma seltsilisele Sikkar'ile ka!) Ma võtsin sõna selleks, et ümber lükata väiteid, mis esile tulid minu kohta, aga mitte selleks, et vaidlustesse astuda ühe või teise erakonna inimestega. Ma võtsin sõna faktilise märkusena, ei saanud aga lõpetada ja lõpetan nüüd.

J. Soots (põl): Lugupeetud rahva-saadikud! Maanteede seadus ei ole kuigi vana. Umbes 2 aastat on sellest mööda, kui löödi lahingut tema vastuvõtmiseks. Aga kahjuks tikuvad siiski unustusse mine-ma asjaolud, mille juures teda vastu võeti, kuidas teda mõisteti, kuidas kavatseti teostada ja kuidas teostatakse. Sellepärast lubatagu mulle mõnda asja sellest meelde tuletada. Kõigepealt pean rõõmu avaldama selle kohta, et härra Fuks'il selle seaduse arutamisest midagi meelde on jäänud. (J. Teemant, põl: Kes ütles, härra kindral?) Härra Fuks ütles nimelt, et ainult põllumeeste kogude rühma liikmed olid need, kes nõudsid ka tähtsaja määramist teise klassi teede ülevõtmiseks. (J. Fuks, as: Ma ütlesin mineval nädalal ka seda.) Kui koonduse asunikud oleksid selle poolt olnud, siis oleks suudetud seda läbi viia,

oleks palju kaugemale jõutud ja ei oleks tulnud nii ruttu tagasi tulla selle seaduse parandamise juurde. Rkl. Fuks ütles ka väga õieti, mispärast nad ei ole sellega ühinenud. Sellepärast, et valitsus olevat öelnud, see minevat liiga kalliks, selleks ei jätku raha. Pean ütleva, see oli domineeriv. (A. Laur, as: See ei olnud ainult teie ükski, vaid ka meie. Teie andsite järele, ja niisama andsime meie ka raha suhtes järele.) Härra Laur, kui Teie tahate rääkida, siis võtke järjekorras sõna ja rääkige, sest meil ei ole kodukorras ette nähtud, et kaks inimest ühekorraga võivad rääkida. Minule on oma aeg antud, mina ei ole Teie aega võtnud ja sellepärast palun mind mitte segada. (L. Johnson, stp: Asunikud tahavad seda aega koon-dada.) Ma ei tea, võibolla tahavad koon-dada, see on nende asi. Selles see küsimus seis, et sel ajal naturaalkohustuse kaotamine ja teedetegemine läheb kallimaks, kui faktiliselt on osutunud. Vaat, see'ep see asi oligi. Aga meie ei arvanud neid andmeid absoluutselt õigeks, mis ette toodi, arvasime et on kõikuvad, ja et heal tahtmisel võime odavama hinnaga rohkem üle võtta. Nagu näeme, ei ole meie eksinud.

Edasi tuleb mul meelde, et Maanteede seaduses on paragrahv sees, kus öeldakse, et võetakse üle I klassi teedest alates. Tä-hendab, kui soodsal ajal III klassi teed üle ei võetud, seda kuskil tehtud ei ole, siis praegusel ajal selle üle keegi kaevata ei või. (J. Sikkar, as: Ega sellest üle-võtmisest keegi pole rääkinud, vaid pa-randada tuleks.) Võtame siis niisuguse põhimõtte üles, et parandame ennem ära ja siis võtame üle. (Vahelhüüe.) Teie nõuate seaduse rikkumist, kui nõuate, et raha läheks III klassi teedele enne, kui I klassi teedele.

Edasi ei ole täpselt öeldud, kuidas ülevõtmine peab sündima I klassi teede ülevõtmisel, kas tükikaupa nelja aasta jook-sul, tähendab $\frac{1}{4}$, või nagu Teedeministeerium sel ajal asus seisukohal, et $\frac{1}{4}$ tööst. Teame väga hästi, et mineval aastal ei võetud midagi üle, mitte üht meetritki. Teame väga hästi, et selleaegne mi-nister asus seisukohal, et kõigepealt tule-vad muretseda masinad. Ja mulle näib, et kui tahate praegusele Teedeministrile ette-heiteid teha, peate toleaeegselt ministrist peale hakkama, mispärast ei võtnud tema üht juppigi üle, vaid hakkas masinaid tei-lima ja sildu ehitama.

Ütleme, kui oleks võetud üle tükikaupa, missugused oleksid kohustused olnud tei-

sel aastal. Siin kanti ette, et I klassi teid on üle 3.000 kilomeetri, on ette nähtud, et neid peab üle võtma 3 aasta jooksul, see on umbes 800 kilomeetrit aastas peab see töö olema. Tähendab teisel aastal oleks pida- nud see summas olema 1.600 kilomeetrit I klassi teed. Peale selle on olnud vaie- lusi, kuipalju on neid teid, mis metsade päralt. Teedeministeerium ütleb, et neid on 1.400 kilomeetrit, härra Sikkar ütleb -- 2.000 kilomeetrit. (Teedeminister A. Jür- man: 1.500!) Oletame, et on 1.500. Tä- hendab, sel aastal Teedeministeerium peaks tegema 1.600 kilomeetrit I klassi teid ja 1.500 metsateid, tähendab summa 3.100 kilomeetrit. Aga kuipalju tegelikult te- hakse? Teedeminister ütles, et 5.000. Kui- das teie metsateid ei kalkuleeriks, kas 1.500 või 2.000 kilomeetrit, ikka on üldse rohkem teid üle võetud riigi kanda teha, kui seda seadus seni on nõudnud. Ma usun küll, et igal pool nendele teedele, mis praegu tehakse, ei panda niipalju kruusa, kui pandi naturaalkohustuse ajal. Aga kom- isjonis arutati ja öeldi, et seda ei olegi tarvis. Võibolla ühel kohal on kruusa roh- kem tarvis panna, kui ennem, aga teisel ko- hal võibolla pole sugugi tarvis ja kolman- dal kohal ehk tuleb veel tasagi teha. Sel- les mõttes arvan, et ei ole vast niisugust ühetaolist kruusa laialilaotamist, nagu na- turaalkohustuse ajal. Kuid peasi on see, et teid tehakse, nad on läbikäidavad, ja naturaalkohustus on põllupidajatelt igata- hes praegusel momendil palju rohkem ära võetud, kui seda seaduse täpse täitmise juures riik oleks kohustatud. Mulle näib, et on asjata siin kellelegi etteheiteid teha, ja ma arvan, et teil tuleks meeles pidada, kuidas omalajal arvasite, et ei ole võimalik nii kergesti naturaalkohustusest I klassi teid vabastada, ja et ei jätku raha II klassi teede ülevõtmiseks. Mäletate, kuidas vaid- lesime I klassi teede laiuse pärast. Pidi olema 8 meetrit, aga nüüd on 7. Viimaks jõudsid kõik arvamisele, et on liiga lai võetud. Nii tuldi mitme ja mitme asja pu- hul endiste ettepanekute juurde, mis omal- ajal tehtud, ja ma arvan, kui 4 aastat möö- da läheb, mille järele seaduse põhjal peak- sid olema üle võetud I klassi teed ja met- sakohustuse teed, kui rahasummad suure- nevad, nagu seaduses ette nähtud, siis veel hea summa II klassi teid võime üle võtta, ilma et riik suuremaid summasid välja an- naks, kui Maanteede seaduses ette nähtud.

Vaheaeg kl. 19.23 min. — kl. 19.43 min.

R. Kuris (as): Austatud rahvasaadi- kud! Teedeminister ütles siit kõnetoolilt,

et maaomavalitsuste liit olevat nõudnud 3.000 km teede ülevõtmist. Tahaksin öel- da, et see ei vasta tõele. Maaomavalitsuste liit ei ole mingit kilomeetrite arvu kunagi esitanud, ja see ei ole õieti tema ülesanne, vaid need nõudmised on esitatud otse igalt maavalitsuselt, iga maavalitsus omas pii- ris eraldi kaardiga. Maaomavalitsuste liit ei ole sarnast asja nõudnud.

Mis puutub üksikutesse nõudmistesse, siis võiksin iseloomustuseks ühe maavalit- suse kohta tuua nõude, mida minul oli isik- likult juhus näha ja esitada härrale Teede- ministrile. Nimelt kärbiti Harju maavalit- suselt ette pandud osa isegi esimese klassi teid, neid vanu ja põliseid esimese klassi teid, umbes 20 kilomeetrit, ja ei lastud na- turaalkohustuse korras tehtavate teede ar- velt üle viia maanteedekapitali arvele. Ku- na Harju maavalitsus esines protestiga ja vastuväidetega sellele, siis selle tagajärjel läks lõpuks korda kõik esimese klassi teed võtta maanteedekapitali arvele, naturaalko- hustuste hulka vähendades.

Kuid edasi, mis puutub normisse, mida maavalitsus palus üle võtta, siis seda Teedeministeeriumi poolt ei saadud rahuldada. Seda kärbiti. Arvused ei tahaks mina ük- sikult nimetama hakata. Ei saa öelda käes- oleva seaduse kohta, mida Teedeminister, niisamuti põllumeeste rühma liige härra Tonkman on nii ägedalt kaitsnud, et see maa- ja kohapealsete kodanike huve ra- huldaks. Ma võiksin näitena tuua hiljutise käigu härra Riigivanema juurde, kus käis 10 maakonna esindajat, kellest 5 maavalit- suse esimeest kuulus, härrad põllumeeste kogude liikmed, teie ridadesse. Nad käisid härra Riigivanema pool, et sealt mõningaid toetusi saada selle vastu, mis kitsendusi ja raskusi teeb teede korraldamises eeskätt käesoleva seaduseelnõu teostamise puhul. Ma ei tarvitse üksikasju ette kandma haka- ta, (Teedeminister A. Jürman: Paluksin ette kanda.) need on „Maaomavalitsuses“ ilmunud, mis kõigile Riigikogu liikmetele siin lauale pandud. Nii et see oleks väike- seks näiteks, ja selle järgi ei saa öelda, et see põllumeeste kogudel ainuke õige maa seisukoht on, ja maa huvid praegusel ju- hul selle seaduseelnõu näol kaitsitud olek- sid. Nii et on ka teistsugused seisukohad, mida kohapealsed esindajad teie, s. o. põl- lumeeste kogude enda ridadest kaitsnud.

Mis puutub asunikude, riigirentnik- kude ja väikepõllupidajate koonduse esi- ndajaisse, siis nad on püüdnud nii komisjo- nides kui ka käesoleval juhul parandusi te- ha selleks, et seaduse juures läbi viia neid muudatusi ja täiendusi, mis naturaalkohus-

tuse koormat teede alal põllupidajatele kergendaksid, ja et maanteedekapitali heaks maal sissekasseeritud summad ei valgus teistele aladele, kusjuures maa teede olud selle all kannatada võiksid.

Teedeminister A. Jürman: Kõige esmalt ma tahaksin viimase kõneleja mõne väite kohta öelda, nagu ei ole Harju maakonnas tahetud kõiki I klassi teid üle võtta. Seisukord oli järgmine. Meie võtsime teede ülevõtmisel aluseks andmed, kuipalju kuskil maakonnas I klassi teid oli 1927. a., (Vahelhüüe keskel.) sest mõnes maakonnas, kui teada saadi, et ministeerium kavatses üle võtta I klassi teed, siis maavalitsused suurendasid I klassi teede arvu isegi kuni 60%. Nii et, kui oleksime selle arvu aluseks võtnud, siis oleks tulnud palju rohkem teid üle võtta, kui oli I klassi teid 1927. a. Et õiget otsust kätte saada, ei tohtinud arvestada viimaseid ettepanekuid, sest need olid lihtsalt demagoogia tegemiseks. (R. Kuris, as: Härra minister, aga see oli põline I klassi tee.) Meie võtsime aluseks 1927. a. I klassi teede arvu, tähendab arvu, mis oli aasta enne teedeseaduse vastuvõtmist, sest kui Maanteedeadus vastu võeti, mis ette nägi, et I klassi teed võetakse üle esimeses järjekorras, siis oli kartus, et maavalitsused hakkavad kohe üksteise võidu suurendama I klassi teede hulka, et seega endile kasu saada. Meie võtsime seisukorra, mis oli enne Maanteedeaduse vastuvõtmist, see andis meile teatud kindlad arvud, mille alusel võisime asuda I klassi teede ülevõtmisele.

Härra Sikkar'i ettepaneku juures, võtta sisse järgmine parandus: „Riigimetsadelt § 25. tähendatud maksuüksuste alustel, kusjuures maksu suurus määratakse riigimetsade maksuüksustele vastavate teeüksuste parandamise ja korrashoiu kulude kohaselt“, tähendan, et kui meie selle paranduse vastu võtame, siis võib iga maavalitsus ise normid välja töötada. (J. Sikkar, as: Teie kinnitate need normid.) Iga aasta tuleb meil neid norme kinnitada, ja siin ei tea keegi tont enam ette öelda, kuipalju teekohustust riigimetsade arvele langeb, sest tänava võibolla võtame üle 1.500 km riigimetsade arvel, tuleval aastal võibolla tulevad teised normid, peab üle võtma rohkem, näiteks 2.000 km, kolmandal aastal on kolmandad normid, ja meie võtame üle 1.800 km, neljandal aastal — neljandad normid, ning võtame üle 1.200 km. Vaadake, kui teie iga aasta hakkate nii teid jagama, siis on see halb, mis viib meie teetegemise soosse ja rabasse. Nõnda kõi-

kuval alusel ei saa meie asuda teede ülevõtmisele, ega suuda teid korras hoida.

R. Kuris (as, fakt. märk.): Härra minister püüdis näidata teede ülevõtmist siin nii, nagu võiks metsateid üks aasta rohkem üle võtta ja teine aasta vähem. Härra minister, see ei ole õige. Seaduse järele peab metsateid kohe üle võtma ja niisama palju, kui proportsionaalselt iga naturaalkohustuslase peale jäetud. Mets peab samad kohustused kandma, nagu iga teinegi talupidaja oma metsalt, muu osa võetakse üle niipalju, kui selleks võimalusi on. See metsateede arv ei saa kunagi kõikuda ja ei ole sarnane, et üks aasta võib vähem võtta, teine aasta rohkem. Siin peab järjekindel olema.

Mis puutub esimese klassi teesse Harjumaal, siis võin kinnitada, et see, mis üle võtmata jäeti, oli põline esimese klassi tee, ja Harju maavalitsus ei olnud seal mingisugust muudatust ette võtnud.

Aruandja O. Suursööt (lõpusõna): § 30. puhul toodi ette kõiksuguseid andmeid ja asju, mis aga minu arvates käesoleva paragrahviga seotud ei ole, vaid need andmed on hoopis teiselt alalt. (L. Johnson, stp: Maanteedega seotud.) Need on küll maanteedega seotud, kuid mitte § 30-ga, sellepärast ei taha nende juures pikemalt peatuda.

Õieti on tehtud 2 ettepanekut. Esiteks härra Voiman'i poolt, kus pannakse ette vabastada teedekapitali maksust hooned, mille puhtakasurublade arv on väikesem, kui 50 puhtakasurubla. See on kordamisetpanek, sest rahaasjanduse komisjonis on seda küsimust õige pikalt ja laialt kaalutud, ning rahaasjanduse komisjoni enamus oli arvamisel, et piirduda tuleb 35 puhtakasurubla.

Üks põhjus on see, et suurem puhtakasurublade arv viiks selle maksuobjekti neist piiridest välja, kuhu kuuluvad teatud väikesed hooned, mida üks või teine kehvem inimene tarvitab eluhooneks. Kui võtame suurema rublade arvu, siis võivad ka tulutoovad hooned maksust vabastatud saada.

Teiseks on aluseks võetud tulumaksu seadus: kellel kuni 2 krooni. tulumaksu, need saavad maksust vabastatud. 35 puhtakasurublalt maanteedeaduse maks teeb välja umbes 2 krooni. See oli teiseks aluseks, millest ei tahetud üle minna põhjendades, et niisuguse väikese maksu sissenõudmine tekitaks raskusi ja sekeldusi. Selle normiga

tuleks piirduda, ja sellepärast ei saa ma rahaasjanduse komisjoni nimel rkl. Voiman'i ettepanekuga ühineda.

Teine ettepanek on rkl. Sikkar'ilt, millega maks riigimetsadelt viidaks isealusele. Maanteede maks selle ettepaneku alusel kutsuks esile arusaamatusi, ja just selle tõttu ongi välja kutsutud § 30. muutmise. Nüüd on läbi viidud käesolevas seaduses kindel kord, kuidas võtta maksu äridelt, tööstuseettevõtetelt j. n. e. Sellega oleks maanteede maks rajatud kindlale süsteemile. Härra Sikkar'i ettepanek loob aga niisuguse korra, kus maks teatud ettevõtelt on viidud üldisele alusele, kuna aga riigimetsade kohta jääks maksma endine olukord, kus keeruliste kalkulatsioonide teel peab välja arvestama nende kohustused. Nagu eelmistest kõnedest kuulsime, on need kalkulatsioonid üksteisele vastukäivad. Kui nüüd asutus, kellel statistilised andmed käes, ei saa nende kalkulatsioonide suhtes selgust, siis on karta, et see lööks meie maksumise kava, mis kokku seatud § 30. alusel, uuesti segi ja mõjuks takistavalt teedekapitali olukorra peale. Ja seepärast ei saa mina ka selle ettepanekuga rahaasjanduse komisjoni nimel ühineda. Selle ettepaneku kohta olid rahaasjanduse komisjonis õige pikad ja laiad läbirääkimised, ja rahaasjanduse komisjoni enamus ei saanud seda ettepanekut vastu võtta.

Siis toodi siin ühe märkusena ette, et siin on teises ja kolmandas lõikes kaks korda järjest nimetatud: eelmise lõike punkt 1, ja järgmises lõikes on öeldud: eelmise lõike p. 2. Siin peaks olema: eelmise lõike p. 1, ja järgmises lõikes peaks olema: esimese lõike p. 2, muidu võib see redaktsioon tuua segadusi. Selle peale juhiti tähelepanu ja see on täiesti õige.

Peale selle juhiti tähelepanu, et see paragrahv on iseenesest liiga pikk. See on täiesti õige, ja selle peaks jaotama mitmesse paragrahvi. Minu arusaamise järgi võiks teda jagada umbes kolme paragrahvi. Rohkem ei saa. Mina ei taha ennast lugeda paragrahvide tegemise ja jaotamise asjatundjaks, kuid mina rääkisin asjatundjatega kohtuministeriumis ja seal arvati, et seda võiks teha. Kuid see paragrahv on võetud seepärast ühe paragrahvina, et senise seaduse paragrahvide järjekorda mitte rikkuda. Siin oleks ainuke võimalus, et võtta § 30-a ja § 30-b, aga just kohtuministeriumi esindaja, kes võttis komisjonist osa, ütles, et see õieti mitte midagi ei selgita, ega anna ka selle paragrahvi tõlgitsemisele uut juurde, ja seepärast jäi ta samasuguseks, nagu ta valitsuse poolt esitatud oli.

Juhataja: Ma avaldan ettepanekud.

Rkl. Sikkar'i ettepanek:

§ 30 võtta:

p. 1-ks: Riigimetsadelt § 25. tähendatud maksuüksuste alustel, kusjuures maksu suurus määratakse riigimetsade maksuüksustele vastavate teeüksuste parandamise ja korrashoiu kulude kohaselt;

p. 2-ks praegune p. 1, kustutades esimesest reast sõnad „riigimetsadelt, samuti teistelt“;

p. 3-ks praegune punkt 2.

Rkl. Voiman'i ettepanek:

anda § 30 omavalitsuse komisjoni tagasi.

Rkl. Voiman'i ettepanek:

§ 30. p. 1. b) võtta järgmiselt: hooned, mille puhtakasurublade summa ühe üksusena hinnatud maksuobjekti pealt ei ületa 50 puhtakasurubla.

Rkl. Suursöödi ettepanek:

võtta § 30. kolmandas lõikes sõna „Eelmise“ asemele „Esimese“.

Ma juhin Riigikogu liikmete tähelepanu sellele, et rkl. Sikkar'i ettepanekut on raske hääletamisele panna, sest niisugusel kujul ei saa seda seadusesse mahutada, nagu ta on esitatud. Riigikogu liikmed otsustavad hääletamisel.

(Hääletatakse.) Rkl. Voiman'i ettepanek, anda § 30 tagasi komisjoni, on tagasi lükatud 22 häälega 18 hääle pooltolemisel.

(Hääletatakse.) Rkl. Voiman'i ettepanek p. 1. kohta on tagasi lükatud 28 häälega 16 hääle pooltolemisel.

Asun rkl. Sikkar'i ettepaneku hääletamisele, olles arvamusel, et III lugemisel võib redaktsiooniliselt seda parandada. (Hääletatakse.) Ettepanek on tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Rkl. Suursöödi redaktsiooniline parandus on vastu võetud.

(Hääletatakse.) § 30 on vastu võetud ühes redaktsioonilise parandusega.

(§ 36).

R. Kuris (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina käesoleva seaduseelnõu I lugemisel juba juhtisin tähelepanu selle paragrahvi iseloomustavale tsiviil-vahekordadesse segamisele. Nimelt § 36. teise lõike lausest: „Kui maavalitsus viivitab selle kohustuse täitmisega — ei ole alanud töid või ei ole täitnud töid Teedeministri poolt määratud tähtjaks“ tuleksid sõnad „või ei

ole täitnud töid“ välja jätta sel lihtsal põhjusel, et see viib vahekorrad kolmandate isikute juurde. Ma saan aru, kui tahetaks seda läbi viia, et kui ei ole maavalitsus alganud töid, võiks teine asutus neid töid alata, kuigi isiklikult sellele põhimõttele vastu olen, sellest saaks siiski aru. Kui aga töö on pooleli, on antud ettevõtjale välja hangete seaduse alusel, ja see ei ole veel tööd lõpetanud, aga siis tuleb kolmas asutus ja võtab tööd oma kätte, sellega tulevad paratamata tsiviilprotsessid, mida raske lahendada. Nende sõnade väljajätmisega oleks asja selguse mõttes palju ära tehtud, nii et minu ettepanek oleks,

§ 36. välja jätta sõnad: „või ei ole täitnud töid“.

Teedeminister A. Jürman: Võin tähendada, et ühinen selle ettepanekuga, sest see on paragrahv, mis paneb meile kohustusi peale, ja Teedeministeeriumil oleks parem, kui üldse seda paragrahvi sisse ei võetaks. (R. Kuris, as: Härra minister, aga see on ju Teie oma ettepanek!) Meie olime sunnitud selle sisse võtma, sest ministeeriumil oli juhte, kus sild purunes, ja maavalitsus ei teinud selle kordaseadmiseks midagi. Meie olime sunnitud vastu oma tahtmist selle paragrahvi sisse võtma. Ma loodan, et ka siis korda saame, kui esimene osa paragrahvist jääb sisse selleks, kui maavalitsus ei täida oma ülesandeid, ei asu silla parandamisele, mis purunenud. (A. Oina, stp vahelhüüe.) Ma loodan, et kui maavalitsus kord tööle on hakanud, siis ka töö lõpule viib, kuna see on tema oma huvides, ja seepärast võiks II osa välja jätta.

L. Johnson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kuidas maavalitsused neid teedeparandamise asju ajavad, selle kohta võiks tuua Tartumaa mõned näited. Härra Sikkar on siin kõnelenud just eriti ühe eelmise paragrahvi arutamise juures meie alevite huvide vastu. Aga alevid kannatavad praegu maavalitsuste tegevuse all. Võtame näiteks Tartumaa, kus Otepää alev on pidanud maksma aastate jooksul teedekapitali heaks suuri summasid, nimelt 200.000 senti, mis väikesele ja vaesele alevile ja selle elanikkudele käib üle jõu. Kuidas Tartu maavalitsus töid on toimetanud, selle kohta mõni näide. Ta tegi hädaabi krediidiga alevi piirkonda ühe kilomeetri ulatuses uut teed, ja see tee ei ole veel lõplikult valmis. Siiski Tartu maavalitsus nõuab alevilt, et alev peab seda teed korras hoidma. See korrashoid on seepärast väga raske, et 1) tee ei ole valmis ja 2) sinna

teele on üles kuhjunud mingisugune muldkeha. Kraavid on lõigatud nii „asjatundlikult“, viimane muidugi jutumärkides, et vesi ära ei voola. Teetruubid vajusid esimesel ehituseaastal maa sisse. Niisuguseid kaebusi tuleb mitmelt poolt, ja see näitab, et maavalitsuste üle peaks olema mingisugune kontroll. Mis tehakse riigikeskustuste poolt, ka seal on väga palju vigu, ja seda on ka Riigikogus arvustatud. Meie omavalitsuste tegevuses ka teede tegemise alal leiame väga palju puudusi, millega kohalikud elanikud ja need omavalitsuseüksused, kes käivad maavalitsuste näpunäidete järgi, kuidagi rahul olla ei saa.

Aruandja O. Suursöö (lõpusõna): Härra Teedeminister ühines küll rkl. Kuris'e poolt tehtud ettepanekuga, kuid mina rahaasjanduse komisjoni nimel ei saa selle ettepanekuga ühineda. Rahaasjanduse komisjonis kaaluti seda küsimust põhjalikult ja seal leiti, et kui jätame seadusesse ainult „ei ole töid alanud“, siis ei ütle see midagi. Rahaasjanduse komisjonis toodi ette kümneid näiteid, kus töid on alatud, kuid see algus kestab aastaid. Aga lõppu ei tulegi. (J. Sikkar, as: Kes need kümme olid? — Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Helme mõis.) Helme mõis, Tamsalu, Tondil ja mitmel pool mujal. Seepärast, nagu härra Kuris ette tõi, et kui ministeerium segab end pooleliolevatesse ehitustesse, kui ettevõtja ei ole täitnud oma ülesandeid, ja ministeerium võtab seda oma teha, võivad tekkida suured tsiviilnõudmised ja protsessid — see on päris õige, ja need võivad kesta õige kaua. Kuid juba sissejuhatavas osas I lugemisel ütlesin, et protsessid võivad kesta, kuid liikumine ei tohi katkestatud olla. Teedeministeeriumil peaks olema võimalus hoida liikumist vaba, ja tsiviilprotsessid ja nõudmised peaksid saama lahendatud lepingute alusel. (A. Oina, stp: Ja kui mõistlikult tegutsetakse, ei tarvitse ka protsesse olla.)

Seepärast ei saa mina rahaasjanduse komisjoni nimel selle ettepanekuga ühineda.

R. Kuris'e ettepanek lükatakse tagasi.

§§ 36, 38 ja 60 võetakse vastu.

Juhataja: Kuna üks paragrahvist on veel komisjonis, siis ei saa ma sissejuhatust hääletada ja sissejuhatus ühes § 18. jääb II lugemisel vastu võtmata.

(II osa.)

R. Kuris (as): Käesoleva osa kohta, härrad Riigikogu liikmed, oli kõigil maava-

litsuste esindajail esitatud märgukiri härra Riigivanemale, kus oli palutud, et kõik need puudujäägid, mis võivad tekkida käesoleva seaduse maksmapanemisega omavalitsustel, kaetakse Teedeministeeriumi summadest. Seda ettepanekut oli mul au teha ka rahasjanduse komisjonis, kuid see ei saanud seal tarvilikku häälteenamust. Tahaksin siinjuures näidata, et paratamata tuleks siin olukord, kus omavalitsustele pannakse kohustused peale, aga nende kohustuste täitmiseks summasid ei võimaldata.

Lugu oli halb juba terve Maanteede seaduse maksmapanemisega, kus omavalitsustelt võeti ära maksud, mis nad said autode ja mootorrataste pealt. See vähendas keskmise maavalitsuse kohta $\frac{1}{2}$ miljoni võrra sissetulekut. Edasi näeme, et needsamad sissetulekud selle vastu, et neid katta, kogu niid selle seadusega väljaminekuid juurde sel kujul, et kantselei personaali, mis teede tegemise ja juurde tulid, pidi maavalitsus oma arvel pidama. Päril selge on, et meie omavalitsuste sissetulekud ei ole just suured. Neid ei ole seadustes isegi minimaalseni kindlustatud, kuid selle juures kui iga seadusega neile kohustusi veel peale paneme ja tarvilikke sissetulekuid ära ei näita, siis paratamata viime omavalitsused majanduslikkusesse raskustesse.

Nii on ka käesoleva seaduse muudatuse teise osaga. Eriti on temal see iseäraldus siin juures, et ta käsitab neid summasid, mis on juba laekunud, s. o. mis on juba omavalitsus sisse nõudnud. Need on kahe- sugused summad. Eeskätt summad, mis nõuti sisse kinnisvaramaksu näol. Need ei ole eriti suured, nende summade suurus ulatub vast mõne miljonini. Teised summad on need, mis on nõutud sisse kaubanduse-tööstuseettevõtetele põhiärimaksu suurus, missuguseid on mitukorda rohkem. Siin on esiteks kõigi nende summade arvel teatud tööd ära tehtud, on ehitused püstitatud. Kui seadusega ütleme, et need summad, mis on laekunud, loetakse maksudeks tuleva aasta eest, siis ei ole omavalitsusel midagi, millega seda tulu katta. Sissetulek on olnud, sellest on väljaminekud tehtud, aga seadus ütleb, et see ei ole üldse sissetulek selle aasta eest, vaid tuleviku sissetulek. Järelikult tekib auk eelarves, ja omavalitsused ei saa aruandeid kokku seada. Kõik kinnisvarad ja ärid, kes maksavad nüüd odavamalt maksu, praeguse katsetava seaduse järgi, võrreldes esialgse seadusega, on õigustatud vahe raha tagasi saama. Ka neil ettevõtetele, kes üldse praeguse seaduse kava maksuvuse juures äri ei tee, on õigus neilt sissenõutud maksu ta-

gasi saada. Ta võib selle seaduse põhjal pöörata vastava omavalitsuse poole ja paluda seda summat välja maksta. Aga maavalitsusel selleks summasid ei ole, ja seda ei ole käesolev seaduseelnõu ega ka valitsuse esindajad mitte püüdnud näidata, kust need summasid võetakse, mis tagasi makstakse. Selgesti on aga öeldud, et tagasi maksta tuleb. Teame, et kohustus oli kõikidel maavalitsustel nende summade eest maanteede ja sildade alal teha töid. Eelarve oli kokku seatud, tööd on tehtud, eelarve on lõpetatud ja raha on välja makstud. Nüüd on aga kohustus tagasi maksta. Valitsuse ülesanne on leida abinõusid, kuidas neid väljaminekuid katta. Siin oleks tarvis kindlasti seda küsimust reguleerida. Mina tegin alamkomisjonis ettepaneku, kuid kinnitan ka siin, et isegi valitsuse esindaja poolt ei olnud. Sellepärast mina siin teist ettepanekut ei tee, kuna see ülesanne, kust neid summasid leida, on valitsuse ülesanne. Minul kui Riigikogu liikmel on raske ära näidata, kust valitsusel tuleks võtta summasid, mis omavalitsuste poolt kodanikele tuleb tagasi maksta.

Teedeminister A. J ü r m a n : Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Kuris'ele võiks nende andmetega vastata, mida oleme kogunud maavalitsustelt. Nende järgi selgub, et eelarved, mis nad kokku on seadnud 1929./30. eelarve-aasta kohta, on nüüd kokku võetud, ja aruanded näitavad, et suurem osa maavalitsusi on töötanud ülejäägiga. Nendel oli eelarve kokku seatud selle kohta, kuipalju võis üht või teist tööd teha. Mõõdunud eelarve-aastal said mitmesuguseid summasid, näiteks toetus teedekapitalist, bensiinimaks, mis kõik kokku andsid ülejääki. Mõnes kohas tuli puudus, teises kohas jäi üle, — kokku võttes sai suurem osa maavalitsusi eelarve lõpule viia ülejäägiga. (R. Kuris, as: Ülejäägid, härra minister, on jälle ära kasutatud.) Nii et selles küsimuses ei ole seisukord sugugi nii raske, kui härra Kuris ette tõi.

Puudujääk on Tartu maakonnal õige tuntav, Lääne maakonnal on väike puudujääk, vähe üle 3.000 krooni, siis on väike puudujääk, umbes 2.000 krooni ümber Viljandi maakonnal, ja Pärnu maakonnal natuke üle 2.000 krooni. Need puudujäägid võime katta käesoleva aasta eelarve põhjal, kuna käesoleva aasta eelarve põhjal on võimalik rohkem neile juurde anda. Nii bensiinimaksu ja jõuvankrite maksu läbiviimisel on võimalik neile rohkem anda, kui nad arvestanud. Nii katame need puudujäägid, ja ei ole karta, et omavalitsused selles küsi-

muses hätta jääksid. Juba on mõnega kokku lepitud käesoleva aasta tööde kohta. Tartu maakonnas võib jätta mõni töö käesoleva aasta arvele. Nii et see raskusi meile ei tee. Kui aga neid summasid tagasi ei maksta, siis nende kohta, kelle käest on nõutud summad sisse, oleks see karistuks. Ja meil ei pruugi neile seda karistust anda, kui meie teisiti saame lahendada seda küsimust. (R. Kuris'e, as vahelhüüe.) Meie saame seda lahendada teedekapitali eelarvega.

II osa võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine jääb pooleli.

(Hüüded: Lõpetada!) On tehtud ettepanek,

koosolek lõpetada.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 20.37 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).